Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)
2026, Cilt 12, Özel Sayı, Sayfa 377-396

Türkiye'de Sosyal Harcamaların Evlilik ve Boşanma Kararı Üzerindeki Etkisinin Ampirik Olarak İncelenmesi

Serkan IŞIK
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
srkn@comu.edu.tr
ORCID ID: 0000-0001-5678-6020

Araştırma Makalesi		DOI: 10.31592/aeusbed.1787144
Geliş Tarihi: 19.09.2025	Revize Tarihi: 16.12.2025	Kabul Tarihi: 18.02.2026

Atıf Bilgisi
Işık, S. (2026). Türkiye'de sosyal harcamalarin evlilik ve boşanma kararı üzerindeki etkisinin ampirik olarak incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12*(Özel Sayı), 377-396.

ÖZ

Tüm dünyada toplumsal yapıda ve aile kurumuna yaklaşımda önemli değişimler yaşandığı bilinmektedir. Özellikle son yirmi yılda evlilik sayılarında düşme, boşanma sayılarında artış ve doğum oranlarında azalış gibi verilerde önemli sonuçları olan değişimler yaşanmaktadır. Kamu mali dengesi açısından oldukça önemli olan bir harcama türü olan sosyal harcamalar ise aynı dönemde ciddi ölçüde artış göstermiştir. Söz konusu değişim trendi Türkiye için de geçerli olduğundan, konuya dikkat çekilmesi bakımından 2025 yılı "Aile Yılı" olarak ilan edilmiştir. Bu çerçevede çalışmada, ülkemizde sosyal harcamaların evlilik ve boşanma kararı üzerindeki etkisinin ampirik kanıtlarla gösterilmesi amaçlanmıştır. 2001-2024 dönemi yıllık verileriyle yapılan analizlerde Fourier fonksiyonuyla genişletilmiş Otoregresif Gecikmesi Dağıtılmış (ADL) eşbütünleşme yöntemiyle tahminler yapılmış; Türkiye'de sosyal harcamalarla evlilik ve boşanma arasında uzun dönemli eşbütünleşme ilişkisi bulunduğu tespit edilmiştir. Sosyal harcamaların evlilik üzerinde olumlu ve anlamlı bir etkiye, yine sosyal harcamaların boşanma üzerinde negatif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgular, sosyal harcamaların miktar ve bileşiminin yalnızca aile kurma ve sürdürme kararlarını şekillendiren bir araç olabileceğini değil, aynı zamanda demografik değişimleri dengelemekte stratejik bir kaldıraç hâline gelebileceğine de işaret etmektedir.
Anahtar Kelimeler: Aile, sosyal harcamalar, evlilik, boşanma, ADL eşbütünleşme testi.

Empirical Analysis of the Impact of Social Expenditures on Marriage and Divorce Decisions in Türkiye

ABSTRACT

It is well-known that significant changes have occurred globally in societal structures and approaches to the institution of family. Particularly in the last two decades, notable changes have been observed, such as a decline in marriage rates, an increase in divorce rates, and a decrease in birth rates, with significant implications. During the same period, social expenditures, which are a crucial type of expenditure in terms of public financial balance, have also increased substantially. As this trend of change is also relevant for Türkiye, the year 2025 has been declared the "Year of the Family" to draw attention to the issue. Within this context, this study aims to empirically demonstrate the impact of social expenditures on marriage and divorce in Türkiye. Using annual data from the period 2001–2024, analyses were conducted with estimations based on the Autoregressive Distributed Lag (ADL) cointegration method extended with the Fourier function. It was found that there is a long-term cointegration relationship between social expenditures, marriage, and divorce in Türkiye. The results indicate that social expenditures have a positive and significant effect on marriage, while they have a negative and significant effect on divorce. These findings indicate that the amount and composition of social expenditures could not only serve as a tool in shaping decisions regarding family formation and maintenance, but also potentially emerge as a strategic lever in balancing demographic shifts.
Keywords: Family, social expenditures, marriage, divorce, ADL cointegration test

Giriş

Günümüzde teknolojiden iklime kadar geniş bir perspektifte son derece hızla değişen dünya düzeni, toplumsal ve ekonomik yapıları da önemli ölçüde değiştirmektedir. Dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşanan aşırı kuraklık, tarımsal üretim ve yaşam koşullarını olumsuz etkilemekte, bu durum savaşlarla birlikte zorunlu göç hareketlerini tetiklemektedir. Diğer yandan tıpta yaşanan gelişmeler beklenen insan ömrünü uzatmakta, dünya genelinde toplam doğurganlık hızı düşmekte ve bunun neticesinde nüfus yaşlanmakta, sosyal güvenlik sistemlerinin açıklarının finansmanı giderek zorlaşmaktadır. Bu durum ciddi ekonomik riskler oluşturmaktadır.

Bahse konu sorunların yaşanmasında kuşkusuz pek çok faktör etkilidir. Bu faktörlerden biri de evlilik oranlarının düşmesi ve boşanma oranlarının artmasıdır. Diğer bir deyişle toplumlarda aile yaklaşımı önemli ölçüde değişim göstermiştir. Örneğin; Avrupa Birliği'nde ham evlilik oranı 1964'te binde 8 düzeyindeyken 2023 yılında söz konusu oran binde 4'e düşmüştür. Boşanma oranları da aynı dönemde binde 0,8'den binde 2'ye yükselmiştir (Eurostat, 2025). Benzer bir trend Türkiye için de geçerlidir. Yani, Türkiye'de de evlilik oranları düşmekteyken boşanma oranları artmaktadır.

Konuya verilen önem çerçevesinde ülkemizde 2025 yılı "Aile Yılı" olarak ilan edilmiştir. Ayrıca On İkinci Kalkınma Planı'nda da "aile" ve bununla ilgili gelişmeler özellikle vurgulanmıştır. Dolayısıyla Türkiye'de, aile konusuyla ilgili amaç ve hedefler ortaya konmakta, sorunun çözümü için de çeşitli politika alternatifleri geliştirilmektedir. Politika paketlerinde yer alan önlemlerin ne derece etkili olduklarının tespit edilmesi de çözüm için oldukça önemlidir. Bu tedbirlerden bir kısmı da vergiler, kamu harcamaları gibi mali tedbirlerdir. Bu çalışmada, söz konusu mali tedbirlerden kamu sosyal harcamalarının aile kurma ve sonlandırma kararına etkileri üzerinde durulacaktır.

Sosyal harcamalar her şeyden önce devletin sosyal riskleri azaltıcı ve refah artırıcı nitelikte yaptığı kamu harcamalarıdır. Refah devleti anlayışının gelişmesiyle, kamu ekonomilerinde sosyal harcamaların payının arttığı görülmektedir. Ayrıca Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organization for Economic Cooperation and Development [OECD]) raporunda belirtildiği gibi, daha yüksek sosyal harcama düzeyine sahip ülkeler, daha gelişmiş bir refah devleti yapılanmasına sahiptir (OECD, 2019). Son veriler incelendiğinde, Türkiye'de sosyal harcamalar geçmişe kıyasla bir miktar artış göstermekle birlikte OECD ortalamasının hayli gerisindedir.

Bu çerçevede çalışmada; 2025 yılının aile yılı olarak ilan edilmesiyle de ilişkilendirilerek, sosyal harcamaların evlilik ve boşanma oranlarını ne ölçüde etkilediği 2001-2024 arası dönem verileri ampirik olarak analiz edilerek ortaya konulacaktır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından açıklanan evlilik ve boşanmaya ilişkin verilerin 2001 yılından önceki dönemleri kapsamaması zaman serisini kısaltmakta, bu durum çalışmanın en önemli kısıtını oluşturmaktadır.

Kavramsal Çerçeve

Bu başlık altında öncelikle sosyal harcamalar kavramı açıklanarak sosyal harcamaların yıllar itibariyle gelişimi gösterilecektir. Ardından evlilik ve boşanma kavramları ekonomi bilimi ile ilişkisi bağlamında açıklanacaktır. Son olarak ise dünyada ve Türkiye'de evlilik ve boşanma verilerinde meydana gelen radikal değişim ortaya konacaktır.

Sosyal Harcamalar Kavramı ve Gelişimi

Sosyal harcamalar niteliği bakımından eğitim, sağlık, sosyal güvenlik harcamaları gibi çeşitli kamu harcama türlerini ihtiva eden, ülke ekonomisinin kalkınmasında ve insani gelişmişliğin artmasında kilit rolü olan bir harcama türüdür (Öksüz ve Öksüz, 2021, s. 792). OECD kapsamı daha geniş tutarak, ihtiyaç sahibi bireylere yapılan her türlü yardımlarla (aynî ya da nakdî) sosyal maksatlı vergi indirimlerini sosyal harcama sınıfında değerlendirmektedir (OECD, 2016, s. 190). Kamu kesimi, toplumsal faydayı sadece ekonomik göstergeleri değil aynı zamanda sosyal göstergeleri de gözeterek arttırmaya çabalar. Yani sosyal harcamalar, bireysel faydayı değil toplumsal faydayı önceleyen, pozitif dışsallık yaratan kamu hizmetlerinin sunumu için yapılan harcamalardır (Koç, 2019, s. 67).

Çalışmada verileri kullanılan OECD'nin Sosyal Harcamalar Veritabanı'nda (SOCX) sayılan sosyal politika alanlarından bazıları; yaşlılık, sağlık, aile, işsizlik, aktif iş gücü piyasası programları, barınma vb. olarak sayılabilir. Kombinasyonu farklılaşmakla birlikte sosyal harcamaların özellikle gelişmiş ülke ekonomilerinde arttığı bilinmektedir. Eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik gibi alanlarda yapılan harcamalar, pozitif dışsallıklar üretmekte ve uzun vadede beşerî sermaye birikimini desteklemektedir (Esping-Andersen, 1990). Kimi ülkeler eğitime, sağlığa daha fazla kaynak ayırırken

kimi ülkeler sosyal koruma harcamalarına daha çok kaynak ayırmaktadır. Ancak genel itibariyle, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arttıkça sosyal harcamalara ayırdıkları payın arttığı söylenebilir.

1980 yılından bugüne sosyal harcama trendleri incelendiğinde OECD ülkelerinde önemli artışlar olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tablo, OECD Social Expenditure Database (SOCX) veri tabanından elde edilen verilerden oluşturulmuş olup, OECD ülkelerinde sosyal harcamaların GSYH içindeki paylarının 1980 yılından günümüze gelişimini göstermektedir:

Tablo 1
OECD Ülkelerinde Sosyal Harcamalar (1980-2024, % GSYH)

	1980	**1985**	**1990**	**1995**	**2000**	**2005**	**2010**	**2015**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Avusturya	22.0	23.3	23.4	26.7	26.2	26.5	28.2	28.4	32.7	32.0	30.0	30.3	31.6
Belçika	23.5	26.0	25.0	25.7	23.9	24.9	27.7	29.1	31.6	29.1	27.8	28.3	28.6
Kanada	13.4	16.5	17.7	18.8	16.4	16.7	18.4	18.9	25.9	21.9	19.3	-	-
Şili	-	-	9.6	10.7	10.2	8.8	10.5	10.9	15.5	19.6	12.3	12.9	-
Danimarka	20.4	19.2	22.0	25.5	23.8	25.1	29.9	30.1	29.6	28.1	25.5	26.3	26.4
Finlandiya	17.8	21.7	23.3	28.9	22.8	24.0	27.5	30.8	31.6	31.0	29.6	30.9	31.4
Fransa	20.3	25.6	24.6	28.6	27.8	28.9	31.0	31.7	34.7	32.7	31.4	30.6	30.6
Almanya	21.8	22.2	21.4	25.6	25.5	26.2	26.7	25.7	29.5	28.9	27.7	27.3	27.9
Yunanistan	10.0	15.6	15.9	16.8	18.4	20.0	25.1	25.9	28.6	26.4	24.4	23.7	23.7
İzlanda	-	-	13.3	14.7	14.5	15.6	17.7	16.7	23.1	22.7	19.6	18.6	19.2
İrlanda	15.7	20.4	16.9	17.6	13.1	15.8	24.1	14.7	15.5	13.6	12.1	13.4	14.4
İtalya	17.3	20.0	20.6	21.0	22.6	24.0	26.8	28.2	32.5	29.8	28.2	27.5	27.6
Japonya	9.8	10.6	10.5	12.7	14.9	16.9	21.0	21.9	24.8	25.4	24.7	-	-
G. Kore	-	-	2.5	2.9	4.2	5.5	7.4	9.1	14.9	15.2	16.2	15.4	15.3
Lüksemburg	20.1	19.6	19.0	20.6	18.8	22.6	21.5	20.2	23.9	21.5	22.1	23.4	24.0
Meksika	-	1.9	3.0	3.5	4.2	5.9	7.0	7.4	9.8	9.5	9.7	10.0	-
Hollanda	24.4	25.1	25.4	22.5	19.7	20.5	18.3	18.6	21.2	19.8	17.7	18.4	18.9
Norveç	16.1	17.2	21.6	22.5	20.4	20.7	22.0	24.5	28.0	23.4	18.5	22.3	24.1
Polonya	-	-	14.1	21.7	20.1	20.8	20.8	20.2	23.5	22.2	20.7	21.9	23.1
Portekiz	9.5	9.8	12.2	16.0	18.6	22.4	24.3	24.0	26.1	25.5	24.1	23.0	24.1
İspanya	15.0	17.1	19.2	20.6	19.0	19.9	24.9	24.5	30.6	28.4	26.0	25.9	25.9
İsveç	24.5	26.6	26.9	30.8	27.0	27.7	26.8	27.4	27.9	26.3	25.3	25.8	26.1
İsviçre	11.5	12.9	12.6	14.1	13.9	15.4	15.0	15.9	19.3	17.5	15.5	15.5	16.0
Türkiye	2.2	1.9	3.8	3.4	7.5	10.0	12.3	11.5	13.1	11.0	8.4	10.0	10.4
Birleşik Krallık	16.9	19.6	17.2	19.0	19.3	21.3	25.2	23.7	25.6	24.4	22.7	23.0	-
Amerika Birleşik Devletleri	12.9	12.6	13.2	14.9	14.1	15.5	19.0	18.5	23.7	21.6	19.0	19.0	19.8
OECD	14.4	16.0	16.5	18.1	17.5	18.2	20.5	20.2	23.3	22.1	20.5	20.8	21.2

Tablodaki veriler incelendiğinde, 1980 yılında sosyal harcamalarının GSYH içindeki payı en yüksek ülkeler İsveç (%24,5), Hollanda (%24,4) ve Belçika (%24,5)'dır. Verisi olan en düşük ülke ise Türkiye (%2,2) olup, ona en yakın ülke (%9,5 ile) Portekiz'dir. 1980 yılında OECD ortalaması %14,4 düzeyindedir. Aynı ülkelerin 2023 verilerine bakıldığında ise İsveç %25,8, Hollanda %18,4, Belçika ise %28,3 oranına sahiptir. Türkiye'de söz konusu oran %10'a çıkmış, OECD ortalaması ise %20,8 seviyesine yükselmiştir. 2023 yılı verilerine bakıldığında en yüksek sosyal harcama oranına sahip ülkeler ise Finlandiya (%30,9), Fransa (%30,6) ve Avusturya (%30,3)'dır. İlgi çekici bir diğer ülke ise Güney Kore'dir. 1990 yılında %2,5 düzeyinde olan bahse konu oran 2023 yılına gelinde %15,4'e yükselmiştir. Bu durum, yukarıda bahsedilen, ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle sosyal harcama yapması arasındaki görüşü destekler niteliktedir. OECD üye ülkesi olmamakla birlikte katılım adayı ülkelerden

olan Peru'da sosyal harcamalar oranı %7,5, Şili %12,9 ve İrlanda %13,4 ile en düşük orana sahip ülkelerdendir.

Sosyal harcamalar pek çok faktörden etkilenirken pek çok faktörü de etkilemektedir. Bu harcamaların ekonomik büyüme ve kalkınma üzerinde etkili olduğu yönünde literatürde çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Ayrıca sosyal devletin gerçekleştirilebilmesi adına yoksullukla mücadeleden gelir dağılımının iyileştirilmesine kadar çoğu alanda sosyal harcamalar kullanılmaktadır. Ayrıca toplumsal yapı iş gücü üzerinde de oldukça etkilidir. Örneğin eğitim ve sağlık alanında sağlanacak teşvikler, nitelikli iş gücünün geliştirilmesi açısından etkili olabilirken, iş gücünün çalışma arzusu üzerinde doğrudan ya da dolaylı etkiler doğurabilmektedir. Aile kurmaktan, çocuk sahibi olmaya pek çok bireysel kararın verilmesinde dahi sosyal harcamaların etkileri olabilmektedir. Bu nedenle; kimi ülkelerde milli gelirin 1/3'ü düzeyine yaklaşan sosyal harcamalara ilişkin politikaların doğru belirlenmesinin ve uygulanmasının çok önemli sonuçları olacağı açıktır.

Evlilik ve Boşanma Kavramlarının Ekonomi ile İlişkisi

Evlilik, Türkiye Bilimler Akademisi tarafından hazırlanan Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü'nde; "Temelde aile olarak tanımlanan birimi oluşturmak ve türün üremesini düzenli, toplumca onaylanan, çatışmaya yol açmayan bir biçimde sağlamaya yarayan, iki cins arasında kurulan çok boyutlu (cinsel ve ekonomik) birlik" olarak tanımlanmıştır. Bu çalışmada, sosyal bilimlerde çok çeşitli tanımları olan ve bazı yönleriyle tartışılan evlilik kavramının daha ziyade ekonomik yönü üzerinde durulacaktır. İktisadi açıdan evlilik, bireylerin sadece duygusal değil, aynı zamanda ekonomik rasyonalite çerçevesinde aldığı bir karardır. Evlilik, risk paylaşımı, gelir optimizasyonu ve çocuk yetiştirme gibi işlevlerle ekonomik sistemin önemli bir parçasıdır. Dolayısıyla evlilik oranlarındaki değişim ekonomik açıdan da önemli toplumsal sonuçlar doğurur.

İktisadi açıdan evlilik rasyonel bir tercihtir. Nobel ödüllü iktisatçı Becker 1974 ve 1991 yılında kaleme aldığı eserlerinde bu konuyu değerlendirmiş ve "evlilik piyasası" olarak Türkçeleştirebileceğimiz "marriage market" kavramı bağlamında, bireylerin evlilik kararı verirken evliliğin sağlayacağı faydaları (üretimde ve tüketimde ölçek ekonomisi, gelir ve risk paylaşımı, sosyal güvenlik vb.) maliyetlerle (bağımsızlık kaybı, ev içi emek yükü vb.) kıyasladığına vurgu yapmaktadır (Becker, 1974 ve Becker, 1991).

Bir diğer yaklaşım Weiss ve Willis (1997) tarafından yapılan çalışmada gösterilen, evliliğin tarafların birbirleri hakkında tam bilgiye sahip olmadığı bir tür ortaklık olduğu, evlilik süresince elde edilen bilgilerle eşleşme kalitesinin taraflarca güncellendiğidir. Bu durum iktisatta kullanılan bilgi asimetrisi kavramıyla ilişkilendirilebilir.

Ayrıca evliliğin ekonomik fonksiyonları olduğu Stevenson ve Wolfers'ın (2007) çalışmasında, evliliğin dinamik bir kurum olduğu, ekonomik ve sosyal değişimlere uyum sağladığı gösterilmiştir. Çalışmada; evlilikte risk paylaşımı olduğu, gelir belirsizliği ve işsizlik riskine karşı hane halkı düzeyinde sigorta işlevi gördüğü belirtilmiştir. Buna ek olarak, giderlerin paylaşılmasıyla maliyetin düştüğü, bu durumun ölçek ekonomisi kavramıyla ilişkilendirilebileceği söylenebilir. Ayrıca çocuk yetiştirme, eğitim ve sağlık gibi alanlarda evlilik kurumunun önemi belirtilerek bu durumun beşerî sermaye yatırımı niteliğinde olduğu belirtilmiştir. Son olarak pek çok ülkede evlilik, vergi dilimleri, sosyal transferler ve emeklilik hakları bağlamında ekonomik sonuçlar doğurmaktadır.

Greenwood, Gurer ve Knowles (2003) çalışmalarında ise; evlilik ve çocuk sahibi olma kararlarının sadece bireysel bir tercih olmadığı aynı zamanda makro ekonomik sonuçları olan ve özellikle gelir dağılımı üzerinde önemli bir etkisi olan faktörler olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada evlilik konusu ve etkileri daha ziyade gelir dağılımı üzerinden incelenmiştir.

Boşanma kavramı ise, yine Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü'nde "Eşlerden birinin dava açması üzerine, yasal nedenlerin oluşması durumunda, evlilik bağının yargıçça sona erdirilmesi." olarak tanımlanmıştır. Ayrıca boşanma oranı "Belli bir toplumda, belli bir dönemde görülen boşanma

sayısının, örneğin, o dönemdeki evli çift ya da evlenme olayları sayısına, evlenme çağındaki nüfusa ve o yılki ortalama nüfusa oranı." şeklinde tanımlanmıştır. Boşanma kavramı da bu çalışmada ekonomi ile ilişkilendirilerek tartışılacaktır. Becker, Landes ve Michael (1977)'ye göre, boşanma, evlilikten elde edilen faydaların evlilik maliyetlerinden düşük olduğu durumda gerçekleşir. Eğer bireyler evlilikten beklediği faydayı (gelir, çocuk bakımı, sosyal güvenlik vb.) elde edemezse, boşanma "rasyonel" bir karar hâline gelir.

Weiss ve Willis (1997)'in yukarıda evlilik kavramında kullandıkları "evlilik piyasası" boşanma konusuna da uyarlanmıştır. Buna göre, çiftler yeni bilgi edindikçe (eşin karakteri, gelir potansiyeli, uyum seviyesi vb.) evlilik kalitesi hakkında güncelleme yaparlar ve eğer eşleşme kalitesi düşükse boşanma daha olasıdır. Yazarlara göre boşanan bireyler tekrar evlilik piyasasına dönecektir.

Stevenson ve Wolfers (2007) boşanma konusunda da öne çıkan ekonomik belirleyicileri belirtmişlerdir. Bu belirleyicilerden kadınların iş gücüne katılımı, kadınların kendi gelirini elde etmesi ile evlilikten sağlanan ekonomik bağımlılığı azaltacak ve boşanma ihtimalini artıracaktır. Ayrıca gelir şokları (işsizlik, kriz, gelir kaybı gibi) boşanma oranlarını yükseltir. Ek olarak sosyal politikalar (boşanma sonrası çocuk nafakası, sosyal transferler, devlet yardımları vb.) boşanma kararının alınmasında etkilidir. Yine boşanmayla ilgili yasal sürecin kolaylığının ya da zorluğunun boşanma oranları üzerinde doğrudan etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Amato (2000) ise boşanmanın ekonomik ve toplumsal sonuçlarına odaklanmıştır. Bu sonuçları dört başlıkta toparlayacak olursak; ilk başlık, boşanma sonucunda hane halkı refahının düşeceğidir. Amato bu düşüşü, tek ebeveynli ailelerin gelirlerinin genellikle iki ebeveynli ailelerden daha düşük olmasıyla ilişkilendirmiştir. İkinci olarak yoksulluğun artacağı belirtilmiştir. Bu durumu da özellikle kadınlar ve çocuklar için boşanma sonrası yoksulluk riskinin yüksekliğine bağlamıştır. Üçüncü sonuç, bu çalışmanın konusuyla doğrudan ilişkili olarak, sosyal harcama baskısının artacağı; devletin nafaka, çocuk yardımı, sosyal destek harcamalarını artırmak zorunda kalacağıdır. Son olarak; boşanma sonrası bireyler (özellikle kadınlar) daha fazla iş gücüne katılma eğiliminde olabilir. Yani boşanma sonrası iş gücü arzı etkilenecektir.

Özetlemek gerekirse; ekonomi bilimi açısından boşanma, bireylerin evlilikten elde ettiği faydalar ile maliyetler arasındaki dengenin bozulması sonucu verdiği rasyonel bir karardır. Boşanma oranlarındaki değişim, yalnızca bireysel ilişkilerden değil, kadınların iş gücüne katılımı, gelir dağılımı, hukuki düzenlemeler ve sosyal politikalar gibi geniş ekonomik faktörlerden de etkilenmektedir.

Dünyada ve Türkiye'de Evlilik ve Boşanma Verileri

Evlilik ve boşanma oranları, ilişkilerdeki, aile yapılarındaki, bireylerin ve toplumların genel refahındaki değişimleri yansıtan toplumsal eğilimlerin önemli göstergeleridir (OECD, 2024: 68). Evlilik ve boşanma kararları pek çok faktörden etkilendiği ve kültürel bir konu da olduğu için ülkeler arasında önemli ölçüde değişiklikler izlenmektedir.

Avrupa Birliği verilerine göre; 1964'te yaklaşık binde 7,8 olan kaba evlilik oranı, 2023'te yaklaşık binde 4'e kadar sürekli bir düşüş göstermiştir. Bu düşüş, 1960'ların ortalarından başlayıp 1990'ların başına kadar hızlanmış, ardından daha yavaş bir tempoyla devam etmiştir. 2020 civarında, COVID-19 pandemisinin etkisiyle keskin bir düşüş (yaklaşık binde 3,2) yaşanmış, ancak sonraki yıllarda toparlanarak önceki düşüş eğilimine geri dönmüştür. Bu düşüş, artık evliliğe yaklaşımın değiştiğini, bireylerin alternatif yaşam biçimlerini de tercih ettiğinin bir göstergesidir. Aynı uzun dönemde, kaba boşanma oranı iki katın da üzerinde artarak 1964'te 1.000 kişide 0,8'den 2023'te binde 2'ye yükselmiştir. Boşanma oranı 2006 yılında binde 2,1 ile zirveye ulaşmakta ve o zamandan beri hafif bir düşüş göstermektedir (Eurostat, 2025).

Söz konusu verilere ülke bazında bakıldığında ise; 2023 yılında en yüksek kaba evlilik oranları Romanya'da 1000 kişi başına 5,8 evlilik, Letonya'da binde 5,6 ve Macaristan'da binde 5,2 olarak gerçekleşmiştir. En düşük kaba evlilik oranları ise Slovenya'da 1000 kişi başına 3,0 evlilik,

İtalya'da binde 3,1 ve Bulgaristan'dadır (binde 3,4). 2022 ile 2023 yılları arasında ilgili gösterge, mevcut AB ülkelerinin 20'sinde azalmış ve ikisinde (Lüksemburg ve Portekiz) sabit kalmıştır. Boşanmalar açısından ise 2023 yılında AB'deki en düşük oranlar Slovenya'da 1.000 kişi başına 1,0 boşanma, Hırvatistan'da binde 1,1 ve Romanya'da binde 1,2 kaydedilmiştir. Buna karşılık, boşanma oranları Letonya'da 1.000 kişi başına 2,8 boşanma, Litvanya'da binde 2,5 ve Finlandiya'da binde 2,1 ile en yüksek ülkeler olarak gerçekleşmiştir. 2022 ile 2023 yılları arasında, verisi bulunan 7 AB ülkesinde boşanmalar azalmış, 9 AB ülkesinde sabit kalmış ve Hollanda, Lüksemburg, Finlandiya ve Avusturya'da artmıştır.

Bir diğer konu da evlilik yaşıyla ilgili ortaya çıkmaktadır. OECD (2024) verilerine göre; birçok ülkede evlilik oranlarındaki düşüşe, insanların evlenme yaşlarındaki artış eşlik etmektedir. Bu durum, dünyanın çeşitli ülkelerindeki kadınların ilk evlilik yaşlarının ortalamasına bakıldığında görülebilmektedir. Birkaç on yıl önce, ortalama bir kadın yirmili yaşlarının başında veya ortasında evlenirken, yakın zamanlarda ise, çoğu ülkede ortalama bir kadın yirmili yaşlarının sonlarında, hatta otuzlu yaşlarının başında evlenmektedir.

1990'ların başında, OECD ülkelerinin çoğunda, kadınların ilk evlilikteki ortalama yaşı 22 ile 27 arasındayken erkeklerin ilk evlilikteki ortalama yaşı ise 24 ile 30 arasındadır. Günümüzde ise bu rakamlar artmış, kadınlarda 30,7'ye erkekler de ise ortalama yaş 33,1'e yükselmiştir. Bu rakamlar ülkelere göre önemli ölçüde farklılaşmakta; Akdeniz ve İskandinav ülkelerinde evlilik kadınlarda 35, erkeklerde 36 yaşın üzerindeyken, İsrail ve Türkiye'de kadınlar için ortalama ilk evlilik yaşı yaklaşık 25, erkekler için ise 28 civarındadır (OECD). Bu veriler, evlilik kararının alınmasının karmaşık bir süreç olduğu ve teşvik edici politikaların belirlenmesinde yerel değerlerin de mutlaka dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Aynı zamanda söz konusu veri, özellikle nüfus ve doğum oranları ile ilgili analizlerde dikkatle takip edilmesi gereken bir göstergedir.

Türkiye açısından analiz edildiğinde, TÜİK (2025) verilerine göre; önceki yıllarla kıyaslandığında evlilik sayıları azalma eğiliminde devam etmektedir. 2021 yılında binde 8,5 düzeyinde olan kaba evlilik hızı 2024'e gelindiğinde binde 6,65 olarak gerçekleşmiştir. Evlilik sayılarına bakıldığında ise 2021 yılından bu yana kayda değer bir değişim gözlenmemiştir. Evlenme rakamlarıyla ilgili şehirler arasında farklılık bulunmaktadır. Kaba evlenme hızının en yüksek olduğu il Adıyaman (binde 7,76) iken en düşük olduğu il Tunceli (binde 4,01)'dir. Boşanma rakamlarına bakıldığında ise 2001 yılında binde 1,41 olan kaba boşanma hızı 2024 yılında binde 2,19'a yükselmiştir. Boşanan çiftlerin sayısı 2023 yılında 173.342 iken 2024 yılında 187.343 olmuştur. Ayrıca 2024 yılında gerçekleşen boşanmaların %33,7'si evliliğin ilk 5 yılında, %21,3'ü ise evliliğin 6-10. yılı içinde gerçekleşmiştir.

Türkiye'de ilk evlenme yaşlarına bakıldığında ise, yine TÜİK (2025) verilerine göre kadınlarda da erkeklerde de ilk evlenme yaşının arttığı görülmektedir. 2021 yılında kadınlarda ilk evlenme yaşı 22,7 ve erkeklerde 26 iken, 2024 yılında bu rakamlar sırasıyla 25,8 ve 28,3'e yükselmiştir. Söz konusu rakamlar OECD ortalamasının altındayken artış trendi dikkat çekmektedir.

Türkiye'de evlenme ve boşanma rakamları üzerinden, aile yapısıyla ilgili genel bir değerlendirme yapıldığında zaman içinde önemli değişimler yaşandığı söylenebilmektedir. Yaşanan bu değişimde kentleşme, eğitim düzeyi, kadınların iş gücüne katılımı gibi pek çok sosyoekonomik faktör etkili olmuştur.

Türkiye'de son yıllarda yaşanan kentsel dönüşüm ve sosyoekonomik değişim, evlilik yaşından eş seçimine kadar pek çok bakımdan geleneksel evlilik kalıplarını dönüştürmektedir. Eralp ve Gökmen (2020), ortalama evlilik yaşının yükseldiğini ve ilk evlilik yaşının en çok eğitim faktöründen etkilendiğini göstermiş, evlilikle ilgili geleneksel toplumsal yapının hâlâ önemli olduğunu ancak dikkate değer bir toplumsal dönüşüm de yaşandığını ortaya koymuştur. Akgeyik (2017) de çalışmasıyla kadınların iş gücüne katılım oranı artışının evlilik yaşını yükselttiğini ve erken evlilikleri önemli ölçüde azalttığını göstermiştir. Çalışmada, Eralp ve Gökmen'in vurguladığı eğitim konusuna değinilmiş ve kadın iş gücü artışında en önemli faktör olarak eğitim düzeyinin artışı gösterilmiştir.

Erkol vd. (2021) tarafından yapılan nitel analiz içeren bir çalışmada da gençlerin evliliği önemli bir olgu olarak değerlendirdikleri ancak ekonomik engeller, gençlerin sosyolojik ve psikolojik bariyerleri nedeniyle evliliği erteleme eğiliminde oldukları gösterilmiştir. Yine Türkiye'de boşanma üzerine yapılan Kıran ve Bölükbaşı (2021) çalışmasında, toplumsal ve sosyoekonomik yapıdaki değişimin boşanma üzerindeki etkileri konu edinilmiştir. Çalışma sonucu elde edilen veriler ışığında, boşanma sürecinde hukuki düzenlemelerin ve sosyal çevrenin desteğine vurgu yapılmıştır. Türkiye'de modernleşme ve sosyoekonomik dönüşümün, evlilik ve boşanma oranlarındaki değişimde güçlü bir belirleyici faktör olduğu yukarıdaki çalışmaların ortak noktasını oluşturmaktadır.

Dünyada genel olarak evlenme oranlarının düştüğü ve boşanma oranlarının arttığı bilinmektedir. Bu değişim aile yapılarının geçmişe kıyasla oldukça zayıflamasına neden olmaktadır. Söz konusu trend Türkiye için de geçerlidir ve bu trend pek çok faktörden etkilenmektedir. Sosyal harcamaların milli gelir içindeki payı artmakta, bu payın artışı çok sayıda değişkeni etkilemektedir. Sosyal harcamaların evlilik ya da boşanma oranlarını ne ölçüde etkilediğini ampirik olarak gösteren çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu nedenle literatür taramasında sosyal harcamaların yanında mali faktörlerin etkisi de dikkate alınmıştır.

Halla, Lackner ve Scharler (2016) çalışmalarında, 1980-2007 arası dönem için 22 OECD üyesi ülke verisiyle kamu sosyal harcamalarındaki %1'lik artışın boşanma oranlarında %3,8'lik bir artışla ilişkili olduğunu göstermiştir. Çalışmaya göre sosyal harcamalardaki artışın aynı zamanda daha yüksek aile oluşumunu desteklediğini ancak alternatif aile yapılarını da arttırdığı belirtilmiştir. Yazarlar bu durumu refah devletinin oluşturduğu etki üzerinden açıklamaktadırlar. Kamu sosyal harcamalarının evlilik, boşanma ve doğurganlık oranları üzerinde niceliksel olarak güçlü etkileri olduğu gösterilmiştir.

Alm ve Whittington (1999) çok atıf alan makalelerinde, federal bireysel gelir vergisinin yanı sıra diğer ekonomik ve demografik değişkenlerin bireylerin evlilik kararları üzerindeki etkisini araştırmıştır. 1968-1992 dönemi için Gelir Dinamikleri Panel Çalışmasından alınan veriler kullanılarak, ilk evliliğe kadar geçen sürenin ayrık zamanlı tehlike modeli tahmin edilmiştir. Analiz neticesinde, evlilik olasılığının bir dizi ekonomik ve demografik değişkenden önemli ölçüde etkilendiği bulunmuştur. Ayrıca evli kadınların ödediği toplam gelir vergilerindeki artışın bekar kadınlara kıyasla evlilik olasılığını olumsuz etkilediğini ve marjinal vergi oranındaki değişimin de bazı durumlarda evliliğin önemli bir belirleyicisi olduğu tespit edilmiştir. Buna karşılık, çalışmaya göre vergilerin etkileri erkekler arasında evlilik olasılıklarını belirlemede çok etkili değildir.

Zimmerman (1994) ise sosyal harcamaların boşanma hızı üzerindeki etkisini, Amerika Birleşik Devletleri'ni (ABD) konu alan çalışmasında eyalet bazlı göstermiştir. Eyaletlerin sosyal refah harcamaları arttıkça aile yapısının desteklenip desteklenmediğini ortaya koymayı amaçlayan çalışma sonuçlarına göre, kamu sosyal harcamalarının boşanma oranlarını azalttığı gösterilmiştir. Zimmerman'ın çalışmasında konu edindiği Bakıma Muhtaç Çocuklu Ailelere Yardım (Aid to Families with Dependent Children - AFDC) olarak adlandırılan sınırsız destek yürürlükten kaldırılmış, yerine Muhtaç Aileler için Geçici Yardım (Temporary Assistance for Needy Families - TANF) adı verilen kısıtlı süreli ve iş şartlı bir destek modeline geçilmiştir.Söz konusu yeni destek programının aile yapısı üzerindeki etkilerini ölçmek üzere ise Bitler vd. (2004) ABD eyaletleri düzeyinde yıllık panel verilerle bir çalışma yapmışlardır. Buna göre, yapılan refah reformu düzenlemelerinin evlilik oranlarını ve boşanma oranlarını azalttığı gösterilmiştir. Zimmerman makalesinde harcamanın miktarıyla daha ilgiliyken Bitler vd. bu harcamanın şartlarına (çalışma zorunluluğu, süre sınırı vb.) odaklanmaktadır.

Fisher (2013), evlilik kararının alınmasında ABD gelir vergisi sistemindeki düzenlemelerin etkisini incelemiştir. Çalışmada 1984-2008 arası döneme ait veriler kullanılmıştır. Bu veriler her ay 50.000 kişiyle yapılan anketlere dayanmaktadır. Çalışmada, evlilik için mali teşvikte 1.000 dolarlık bir değişikliğin evlilik olasılığı üzerinde 1,7 puanlık (%1,9) bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur.

Gauthier (2007), 22 OECD ülkesinin 1970-2000 dönemi verilerini, karşılaştırmalı literatür ve regresyon analizi yöntemleriyle incelemiştir. Bu ülkelerde uygulanan aile politikaları doğurganlık ve

evlilik kararlarını etkilemektedir. Ayrıca bu politikalar; boşanmayı, kadın istihdamı üzerinden dolaylı biçimde arttırmaktadır.

Stevenson ve Wolfers (2007) çalışmalarında, evlilik ve boşanma eğilimlerindeki değişimlerin temelinde hem erkekler hem de kadınlar için evliliğin getirdiği ekonomik faydaların azalmasının ve boşanmanın fırsat maliyetlerinin düşmesinin yattığını belirtmiştir. Makale, bu değişimleri sadece sosyal veya kültürel faktörlerle değil, aynı zamanda rasyonel bireylerin değişen ekonomik koşullara verdikleri tepkilerle açıklamaktadır.

Jalovaara (2013) makalesinde, nicel bir yaklaşımla hayatta kalma analizi (survival analysis) yöntemini kullanmıştır. Yazar, çeşitli sosyoekonomik faktörlerin boşanma riskini nasıl değiştirdiğini zaman içinde inceleyebilmek için Cox orantısal tehlikeler modeli (Cox proportional hazards model) gibi istatistiksel tekniklerden yararlanmıştır. Çalışmada, 1989-1991 yılları arasında evlenen tüm Fin çiftlerini kapsayan Finlandiya kayıt verilerini kullanmıştır. Bu veri seti, çiftlerin eğitim seviyesi, gelirleri ve mesleki statüleri hakkında detaylı bilgiler içermektedir. Çalışmaya göre, kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe boşanma riski azalmaktadır. Finlandiya'daki veriler, kadınların ekonomik bağımsızlığının boşanma riskini artırabileceğini, ancak eğitim seviyesinin ve erkek gelirinin istikrarı desteklediğini ortaya koymaktadır.

Lesthaeghe'nin (2010) çalışmasında, birincil bir ampirik analiz sunmaktan ziyade mevcut ampirik kanıtları bir literatür derlemesi ve teorik sentez yoluyla değerlendirmektedir. Çalışmada "İkinci Demografik Geçiş Teorisi" üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. İkinci Demografik Geçiş (SDT), bireyselcilik ve yaşam tarzı çeşitliliğini artırarak evlilik yaşını yükseltir ve boşanmayı normalleştirir. Refah devletlerinde sosyal harcamalar bu bağımsızlık ve çeşitliliği destekleyerek SDT'nin sonuçlarını pekiştirmektedir. Dolayısıyla çalışma sonucunda sosyal harcamalar, evlilik ve boşanma oranlarının kültürel dönüşümlerle birlikte değişimini dolaylı biçimde hızlandırabilir sonucuna varılabilir.

Sosyal harcamaların aile yapısı üzerindeki etkileri üzerine yazılmış bir diğer çalışma da Wilcox ve Kline (2013)'a aittir. Bu makalede, ABD'de sosyal yardım programlarının evlilik ve boşanma oranları üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Çalışmada 1980–2005 dönemine ait eyalet düzeyinde panel veriler kullanılmıştır ve panel regresyon analizleri ile eyaletler arası karşılaştırmalar yapılmıştır. Analiz neticesinde; nakit yardımları ve tek ebeveynlere yönelik desteklerin evlilik oranlarını düşürdüğü, boşanma riskini artırdığı görülmüştür. Ek olarak, vergi avantajları ve evli çiftlere dönük teşviklerin aile istikrarını güçlendirdiği belirtilmiştir. Sonuç olarak çalışma, sosyal politika tasarımının evlilik ve boşanma dinamiklerinde belirleyici rol oynadığını göstermektedir.

González'in (2002) makalesi, refah devletinin sağladığı yardımların Avrupa ülkelerindeki bekar annelik oranları üzerindeki etkisini inceleyen bir araştırmadır. Çalışmada 14 Avrupa ülkesinde, 1994-2001 yılları arasındaki Avrupa Topluluğu Hanehalkı Paneli (European Community Household Panel) verilerini kullanarak, refah yardımlarının bekar annelik oranları üzerindeki etkisi ekonometrik olarak tahmin edilmeye çalışılmıştır. Yazar, yıllık yardımlarda 1.000 Euro'luk bir artışın, bekar annelerin oranını yaklaşık %2 artırdığını tahmin etmektedir. Çalışmada, yapılan sosyal yardımların, bekarlık durumunda bir güvenlik ağı sunarak, evliliğin ekonomik zorunluluğunu azaltabileceği yönünde çıkarımlarda bulunulmuştur.

Ellwood ve Jencks'in (2004) çalışması, tek ebeveynli ailelerdeki artışı analiz etmek için ABD'nin genel demografik verilerini ve yıllara ait istatistikleri kullanmıştır. Çalışma, nicel bir istatistiksel analizden çok tarihsel bir demografik analize odaklanmıştır. Makalede 1960'lardan itibaren veriler incelenmiş; artan tek ebeveynli aile sayısının, sağlanan sosyal harcamalarla doğrudan bir neden-sonuç ilişkisi içinde olmadığı savunulmuştur.

Ülkemizi konu edinen çalışmalara ilişkin, doğrudan sosyal harcamaların evlilik ya da boşanma üzerindeki etkisini inceleyen ampirik çalışma yoktur. Ancak doğrudan olmayan, konuyla ilişkilendirilebilecek ampirik çalışmalar aşağıda sunulmaya çalışılmıştır.

Aytaç ve Rankin (2009) çalışmalarında, aile stres modelini 2001 ekonomik krizinin ardından Türkiye örneğine uygulamıştır. Makalede; yapısal eşitlik modellemesi ile 711 evli kadın ve 490 evli erkekten oluşan ulusal temsili bir kentsel örneklem kullanarak, ekonomik zorlukların ve buna bağlı olarak aileler üzerindeki ekonomik gerginliğin daha büyük evlilik sorunlarına yol açıp açmadığı incelenmiştir. Sonuçlar, modifiye edilmiş bir aile stres modelinin Türkiye için geçerli olduğunu göstermiştir. Çalışmada bulunan sonuca göre, ekonomik zorluk yaşayan ailelere yapılacak sosyal yardımların evlilik ya da boşanma kararı üzerinde de etki doğurabileceği şeklinde yorum yapılabilir.

Çırak ve Uysal (2024) çalışmalarında, seçili 17 Avrupa Birliği ülkesiyle Türkiye'nin eğitim ve sağlık harcamaları ile boşanma ve intihar verileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada 2008-2019 dönemi verileri kullanılarak panel Granger nedensellik analizi ile incelenmiştir. Söz konusu analiz neticesinde, 18 ülke için, eğitim ve sağlık harcamalarıyla boşanma oranı arasında Granger nedensellik ilişkisi bulanamamış, bununla birlikte boşanma oranından eğitim ve sağlık harcamalarına yönelik tek yönlü Granger nedensellik ilişkisi saptanmıştır.

Yıldız (2019), Bandırma bölgesinde yaptığı çalışmasında, yaklaşık 150 anket uygulamış ve elde ettiği verilere uyguladığı faktör analizi neticesinde, yüksek evlilik öncesi maliyetlerin evlilik önünde bir engel olarak algılandığını tespit etmiştir. Çözüm olarak da devletin ya da sosyal tarafların söz konusu masraflara desteğinin önemli olabileceği belirtilmiştir.

Akoğlu ve Küçükkaragöz (2018) de boşanmayı konu ettikleri çalışmalarında, İzmir'de 370 kişiyle yaptıkları anket verileri analiz edilmiş, analiz sonucu boşanma sonrası karşılaşılan en önemli sorunlardan birinin ekonomik sıkıntılar olduğu sonucuna varılmıştır. Boşandıktan sonra; ekonomik durumu kötü olarak belirtilen katılımcıların, %79,5'i, ekonomik durumunu iyi olarak belirten katılımcıların ise %13,1'i ekonomik sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Yukarıda değinilen literatürdeki çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, sosyal harcamaların aile yapısı üzerindeki etkisine dair homojen bir bulguya rastlanmadığı görülmektedir. Örneğin Halla vd. (2016) ve Gauthier (2007), refah devleti harcamalarının boşanma oranlarını artırdığına dair "pozitif" bir ilişki saptarken; Zimmerman (1994), bu harcamaların aile yapısını destekleyerek boşanmayı azalttığını savunmaktadır. Bu bulgu farklılıklarının temelinde, harcamaların sadece miktarının değil, Bitler vd. (2004) tarafından vurgulanan "harcama şartları" ve "yardım modelleri" gibi yapısal unsurların yattığı anlaşılmaktadır. Bu durum, kamu harcamalarının etkisinin ülkelerin kurumsal reform süreçlerine göre değiştiğini göstermektedir.

Mali faktörleri inceleyen araştırmalar (Alm ve Whittington, 1999; Fisher, 2013 gibi) ise, bireylerin evlilik kararlarını vergi sistemleri üzerinden rasyonel bir çerçevede ele almaktadır. Bu çalışmaların bulguları, Stevenson ve Wolfers (2007) tarafından belirtilen, bireylerin değişen ekonomik koşullara göre evliliğin fayda-maliyet dengesini yeniden kurduğu teziyle uyumludur. Ancak literatürdeki ortak bir diğer önemli vurgu, bu mali etkilerin cinsiyetler arasında asimetrik olduğudur; zira vergi düzenlemeleri kadınların kararları üzerinde erkeklere oranla daha belirleyici bir rol oynadığı pek çok çalışmada vurgulanmıştır.

Literatür taramasına ilişkin yapılan açıklamalar daha ziyade geleneksel anlayış olarak adlandırılabilecek ve ampirik kısmın da temelini oluşturan çalışmalardan oluşmaktadır. Bunlara ek olarak, "modern teorik yaklaşım" çerçevesinde değerlendirilebilecek çalışmalardan biri karar alma süreçlerini daha dinamik bir çerçevede ele alan Manser ve Brown (1980)'e ait çalışmadır. Çalışmaya göre; evlilik bireylerin ortak bir fayda yaratmak için pazarlık yaptığı ortak bir oyun olarak tanımlamıştır. Bu noktada bireylerin sahip olduğu 'tehdit noktası' (boşanma veya iş birliği yapmama durumu), sosyal politikalar ve mali yardımlar gibi dışsal faktörlerle şekillenmektedir. Diğer bir deyişle; bireyin boşanma durumunda elde edeceği refah ne kadar yüksekse (örneğin devletten aldığı sosyal yardımlar), hane içindeki pazarlık gücü de o ölçüde artacaktır.

Lundberg ve Pollak (1993) ise 'ayrı küreler-alanlar' (separate spheres) yaklaşımıyla, eşlerin hane içindeki pazarlık gücünün sadece boşanma tehdidiyle değil, aynı zamanda devletin sağladığı sosyal yardımların kime yönlendirildiğiyle de doğrudan ilişkili olduğunu savunmuştur. Çalışmaya göre, sosyal harcamaların türü (nakit transferi, çocuk bakımı gibi), hane içi dengeleri "boşanmaya gitmeden önce" nasıl değiştirdiğini açıklar. Diğer bir çalışma ise Chiappori (1988) tarafından geliştirilen kolektif modeldir. Burada haneyi tek bir karar birimi olarak görmek yerine, kaynakların eşler arasında belirli bir 'paylaşım kuralı' çerçevesinde dağıtıldığını ileri sürerek, mali politikaların bu paylaşım dengesini nasıl değiştirdiğini kuramsallaştırmıştır. Bu modern teorik perspektifler, sosyal harcamaların aile yapısı üzerindeki etkisini sadece bir gelir transferi olarak değil, eşler arasındaki ekonomik güç dengesini ve dolayısıyla evlilik piyasasını dönüştüren bir mekanizma olarak değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır.

Yöntem

Sosyal harcamalarla aile kurumu arasındaki ilişkiyi ampirik bir temelde incelemeyi hedefleyen bu çalışma, nicel bir yaklaşım çerçevesinde yapılandırılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen değişkenler arasındaki ilişkileri gösterebilmek amacıyla, ulusal ve uluslararası veri kaynaklarından elde edilen zaman serileri kullanılmıştır. Bu bölümde çalışmada kullanılan veri seti, model yapısı ve analiz süreci ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Araştırma Modeli

Bu çalışma, sosyal harcamaların evlilik ve boşanma oranları üzerindeki etkisini incelemektedir. Çalışmanın teorisi temelde Nobel İktisat Ödülü sahibi Becker'in (1974) aile ekonomisi teorisine dayanmaktadır. Teori, bireylerin evlilik ve boşanma kararlarının ekonomik kaynaklarla şekillendiğini öne sürmektedir.

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evreni, Türkiye'de 2001–2024 yılları arasında sosyal harcamalar (SOSYAL), evlilik oranları (EVLILIK) ve boşanma oranları (BOSANMA) ile ilgili istatistiksel verileri kapsamaktadır. Evren, OECD ve TÜİK tarafından yayımlanan yıllık verilerden oluşmaktadır. Çalışmanın örneklemi, 2001–2024 dönemine ait 24 yıllık zaman serisi verilerinden seçilmiştir. Örneklem, sosyal harcamaların yıllık miktarlarını (GSYH'nın yüzdesi olarak), kaba evlilik hızını (1000 kişi başına evlenme sayısı) ve kaba boşanma hızlarını (1000 kişi başına boşanma sayısı) içermektedir. Örneklem, yıllık verilerle sınırlı olup bu sınırlama veri kullanılabilirliği ve ekonometrik analizlerin gerektirdiği tutarlılık nedeniyle tercih edilmiştir. Sosyal harcama verileri OECD veri tabanından daha da geçmişe doğru götürülebilmesine rağmen, 2001'den önceki döneme ait TÜİK verilerine ulaşılamamaktadır. Bu nedenle tüm seriler 2001 yılından başlatılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veriler OECD Social Expenditure Database (SOCX) ve TÜİK tarafından yayımlanan evlenme ve boşanma istatistiklerine ilişkin açık kaynaklı veritabanlarından alınmıştır.

Araştırma Etiği

Çalışmada ikincil veriler kullanılmıştır. Kullanılan veriler etik kurul iznine tabi nitelikte değildir. Çalışmada araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada; kamu harcamaları içinde önemi giderek artan sosyal harcamaların, evlenme ve boşanma kararı üzerindeki etkisi Türkiye örnekleminde incelenmiştir. Söz konusu ilişkiyi

gösterebilmek için 2001-2024 dönemi yıllık verileri kullanılmıştır. Aşağıdaki tablo, analizde kullanılan serilere ilişkin özet istatistikleri göstermektedir.

Tablo 2
Tanımlayıcı İstatistikler

	SOSYAL	EVLILIK	BOSANMA
Ortalama	11,017	7,769	1,646
En Büyük	13,143	9,370	2,190
En Küçük	8,197	5,856	1,342
Standart Sapma	1,380	0,980	0,258
Çarpıklık	-0,485	-0,034	0,763
Basıklık	2,360	2,050	2,600
Jarque-Berra	1,352	0,905	2,491
Olasılık Değeri	0,508	0,635	0,287
Gözlem Sayısı	24	24	24

Tabloya göre sosyal harcamaların ortalaması 11,017, evlilik oranı ortalama 7,769, boşanma oranı ise ortalama 1,646 düzeyinde gerçekleşmiştir. Çarpıklık katsayıları incelendiğinde, sosyal harcamaların (-0,48) sola, evlilik oranının (-0,03) ise simetrik dağılıma oldukça yakın olduğu; boşanma oranının (0,76) ise sağa çarpık bir dağılım sergilediği görülmektedir. Basıklık değerleri ise 2,07 ile 2,60 arasında değişmekte olup, tüm serilerin normal dağılıma oldukça yakın özellik gösterdiği söylenebilir. Bu bulgular Jarque-Bera test sonuçlarıyla da desteklenmektedir. Sosyal harcamalar (JB=1,35, p=0,51), evlilik oranı (JB=0,91, p=0,64) ve boşanma oranı (JB=2,49, p=0,29) için olasılık değerleri %5 anlamlılık düzeyinin üzerinde gerçekleşmiş, dolayısıyla serilerin normal dağılıma uygun olduğu kabul edilmiştir.

Banerjee, Arcabic ve Lee (2017) çalışmalarında, verilerde yapısal kırılmaların olduğu durumlarda, Fourier fonksiyonu ile genişletilmiş ADL eşbütünleşme testinin (Fourier-augmented ADL) yapılmasını önermiştir. Bu çalışmada konu edinilen dönemde Türkiye'de yapısal değişimler yaşandığından, kullanılan seriler arasındaki ilişkinin ortaya konulmasında Fourier ADL eşbütünleşme testi kullanılmıştır.

Fourier denklemi, düşük frekans bileşeni kullanılarak yapısal kaymaları kademeli/pürüzsüz bir süreç olarak tespit ederek modele dahil edebilmektedir (Nazlıoğlu, Gümüş ve Soytaş, 2016, s. 172). Banerjee vd. (2017) tarafından önerilen Fourier ADL eşbütünleşme testinin sağladığı en önemli avantaj, yapısal değişimleri modele katarak tahmin yapabilmesidir. Tsong vd. (2016) tarafından yapılan kapsamlı simülasyonlar, önerilen Fourier ADL testinin küçük örneklem boyutlarında bile yüksek bir "güç" sergilediğini ve Tip I hata (size distortion) performansının yapısal kırılmalar altında bile oldukça sağlam olduğunu kanıtlamıştır. Bu durum, yöntemin geleneksel testlere kıyasla küçük serilerde daha güvenilir sonuçlar ürettiğini göstermektedir.

$$\beta_0 + \varphi_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \varphi_1 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \delta_1 y_{1,t-1} + \gamma' y_{2,t-1} + \alpha \Delta y_{2t} + \varepsilon_t \quad (1)$$

Ayrıca Banerjee vd. (2017: 117), frekans değerinin sadece 1 ile 5 arasındaki tamsayı değerlerin dikkate alınarak seçilmesini önermişlerdir.

Bulgular

Zaman serisi modellerinde geçerli çıkarım için durağanlık bir ön koşuldur; aksi hâlde sahte korelasyon riski ortaya çıkabilir. Bu nedenle çalışmada öncelikle zaman serilerinin durağanlığı Fourier fonksiyonuyla genişletilmiş ADF birim kök testleri ile sınanmıştır. Fourier ADF birim kök testlerinin kullanılamadığı durumdaysa standart ADF testiyle serilerde durağanlık değerlendirmesi yapılmıştır. Böylelikle durağan olmayan verilerin sahte ilişkiler yaratması önlenmek istenmiş ve serilerin durağanlık düzeyleri Augmented Dickey-Fuller (ADF) sabitli modeli kullanılarak ve uygun gecikme uzunluğu Schwarz bilgi kriterine göre belirlenmiştir.

Tablo 3
Fourier ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Seri	Fourier ADF Test İstatistiği	k	p	F istatistiği
BOSANMA	2,3621	2	3	9,8413
Δ(BOSANMA)	-7,5997	2	1	6,4432
EVLILIK	-3,8438	1	0	6,4053
SOSYAL	-3,9568	1	1	4,4235

k sembolü uygun frekansı, p sembolü uygun gecikme uzunluğunu göstermektedir. Fourier ADF test istatistiği için %1, %5 ve %10 seviyelerindeki kritik değerler k'nın 1 olduğu durumda sırasıyla -4,420, -3,810, -3,490; k'nın 2 olduğu durumda sırasıyla -3,810, -3,270, -2,910'dur. F istatistiği için %1, %5 ve %10 seviyelerindeki kritik değerlersırasıyla 10,350, 7,580, 6,350'dir. Kritik değerler Enders & Lee (2012: 197)'den elde edilmiştir.

Tablo 3'te ilk olarak BOSANMA serisine bakıldığında F istatistiğinin tablo kritik değerlerinden büyük olduğu ve Fourier ADF testinin kullanılabilir olduğu görülmektedir. Bu serinin test istatistiğine bakıldığında ise kritik değerlerden düşük olduğundan serinin durağan olmadığı söylenebilir. Aynı serinin birinci farkına bakıldığında ise, F istatistiği (%10 düzeyinde kaldığından) %1 ve %5 düzeylerinde anlamlı bulunmamıştır. İkinci olarak EVLILIK serisine bakıldığında benzer bir durumla karşılaşılmış; F istatistiği (%10 düzeyinde kalsa da) %1 ve %5 düzeylerinde anlamlı bulunmamıştır. Bu durum, modelde Fourier terimlerine yer vermenin istatistiksel açıdan yeterince güçlü olmadığını gösterdiğinden, analizde standart ADF testi tercih edilmiştir. Üçüncü olarak SOSYAL serisine bakıldığında, F istatistiği sonuçlarına göre Fourier ADF testinin kullanılamayacağı görülmüştür. Bu nedenle her üç seri için de standart ADF birim kök testi uygulanmış ve bulgular Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4
Standart ADF Testine İlişkin Bulgular

Test	Seri	Sabitli Model
ADF	SOSYAL	-2,53
	Δ (SOSYAL)	-4,53***
	EVLILIK	-0,72
	Δ (EVLILIK)	-4,36***
	BOSANMA	1,08
	Δ (BOSANMA)	-5,38***

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 seviyesinde anlamlılığı göstermektedir.

ADF birim kök testleri sonucunda sabitli modelde serilerin düzeyde durağan olmadığı görülmüştür. Tabloda gösterilen sonuçlara göre; sosyal harcamalar (SOSYAL) serisi birinci farkta test istatistiği -4,539472 ($p = 0,0019$) ile %1 kritik değerini (-3,788030) aşmakta, böylece ΔSOSYAL'ın durağan olduğu doğrulanmaktadır. Benzer şekilde evlilik oranları (EVLILIK) serisi birinci farkta -4,363140 ($p = 0,0027$) ile %1 kritik değerini (-3,769587) aşmış ve durağanlaşmıştır. Boşanma oranlarını gösteren (BOSANMA) serisi de birinci farkta -5,382455 ($p < 0,001$) ile %1 kritik değerini (-3,788030) aşarak durağanlaşmıştır.

Özet olarak tüm serilerin seviyede durağan olmadığı, ancak birinci farkta durağanlık kazandığı söylenebilmektedir. Bu sayede uzun vadeli ilişkiler eşbütünleşme analiziyle incelenebilmektedir.

Çalışmada, sosyal harcamaların evlilik ve boşanma hızları arasındaki eşbütünleşme ilişkisi gösterilmek istenmiş, bu nedenle zaman serilerindeki doğrusal olmayan trendleri ve ani kırılmaları Fourier yaklaşımlarıyla ayrı ayrı modelleyerek daha esnek bir test yapılmaya çalışılmıştır. Aşağıda Tablo 5 ve Tablo 6'da Fourier ADL eşbütünleşme testine ait bulgular özetlenmiştir. Uygun frekans (k) değerinin belirlenmesinde AIC minimizasyonu yöntemi izlenmiştir.

Tablo 5
Fourier ADL Eşbütünleşme Testi Bulguları (Model 1)

Bağımlı Değişken:	**EVLILIK**	Uygun Frekans:	**3**
Bağımsız Değişken:	SOSYAL	Min. AIC:	**0,0655**
Seçilen Model:	**FADL (3, 3)**		

Test İstatistiği		**Tablo Kritik Değerleri**		
		%1	**%5**	**%10**
t_{ADL}^{F}	-3,86*	-4,79	-4,11	-3,76

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyini göstermektedir. Tablo kritik değerleri Banerjee vd. (2017: 116)'den elde edilmiştir.

Buna göre; ilk modelde sosyal harcamalarla evlilik hızları serileri modele dahil edilmiş ve bahse konu iki değişken arasındaki eşbütünleşme ilişkisine dair t_{ADL}^{F} test istatistiği değeri, Banerjee vd. (2017) çalışmasında belirtilen kritik değerden küçük olduğu için bu değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi vardır. Diğer bir deyişle Türkiye'de sosyal harcamalarının evlilik hızı göstergesini istatistiki bakımdan anlamlı şekilde etkilediği gösterilmiştir.

Tablo 6
Fourier ADL Eşbütünleşme Testi Bulguları (Model 2)

Bağımlı Değişken:	**BOSANMA**	Uygun Frekans:	**2**
Bağımsız Değişken:	SOSYAL	Min. AIC:	**-2,2929**
Seçilen Model:	**FADL (1,3)**		

Test İstatistiği		**Tablo Kritik Değerleri**		
		%1	**%5**	**%10**
t_{ADL}^{F}	-5,95***	-5,01	-4,34	-4,00

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyini göstermektedir. Tablo kritik değerleri Banerjee vd. (2017: 116)'den elde edilmiştir.

Benzer şekilde ikinci modelde de sosyal harcamalar ile boşanma hızları arasındaki eşbütünleşme ilişkisi araştırılmış ve değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Yani Türkiye'de sosyal harcamaların boşanma hızı göstergesini de istatistiki bakımdan anlamlı şekilde etkilediği gösterilmiştir.

Tablo 7
Uzun Dönem Tahmin Sonuçları (Model 1)

Bağımlı Değişken: EVLILIK

Bağımsız Değişkenler	**Katsayı**	**Standart Hata**	**t-istatistiği**	**Olasılık Değeri**
C	0,80	1,68	0,47	0,6403
SOSYAL	0,59***	0,15	3,94	0,0009
Sin	-0,31	0,25	-1,26	0,2225
Cos	-1,03	0,26	-3,88	0,0010

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyini göstermektedir.

Tablo 7'de görüldüğü gibi, ilk modelde SOSYAL değişkenine ait katsayı 0,59 ve anlamlılık düzeyi 0,009 olarak bulunmuştur. Bu durum bize, sosyal harcamalardaki %1'lik bir artışın evlilik hızı oranlarını %0,59 artıracağını göstermektedir.

Tablo 8
Uzun Dönem Tahmin Sonuçları (Model 2)

Bağımlı Değişken:	BOSANMA			
Bağımsız Değişkenler	**Katsayı**	**Standart Hata**	**t-istatistiği**	**Olasılık Değeri**
C	3,72***	0,41	9,03	0,0000
SOSYAL	-0,17***	0,03	-4,86	0,0001
Sin	-0,22	0,06	-3,60	0,0019
Cos	0,12	0,06	1,91	0,0711

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 önem düzeyini göstermektedir.

İkinci modele ilişkin hazırlanan Tablo 8'de ise, SOSYAL değişkenine ilişkin katsayının yaklaşık -0,17 ve anlamlılık düzeyi yaklaşık 0,001 olarak bulunmuştur. Bu hesaplamalar ise, sosyal harcamaların boşanma hızlarıyla ters yönlü bir ilişkisi olduğunu; sosyal harcamalarda %1'lik bir artışın boşanma hızlarını %0,17 azalttığını göstermektedir. Literatürde doğrudan sosyal harcamaların evlilik ya da boşanma hızları üzerindeki etkisini gösteren bir çalışma bulunmadığından literatürle ampirik bir karşılaştırma yapılamamıştır. Ancak literatürde mali politikaların evlilik ya da boşanma üzerindeki etkisine yönelik çalışmalar bulunmakta, bu çalışmalarda kamu gelir ya da harcama politikalarıyla evlilik ve boşanma oranlarının düzenlenmesine çalışıldığı yönünde bulgular yer almaktadır. Bu sonuçların; Becker (1974) ve Halla vd. (2016) ile uyumlu, Wilcox ve Kline (2013) ile farklı yönde olduğu söylenebilir. Türkiye için yaptığımız analizler neticesinde ise sosyal harcamaların bu konuyla ilgili politika belgelerinde belirtilen beklenen sonuçları yarattığı, evlilik oranları üzerinde pozitif etkiye, boşanma oranları üzerinde ise negatif etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Değişen devlet anlayışıyla birlikte sosyal ihtiyaçların artması, bilhassa 1980'lerden bu yana başta gelişmiş ülkeler olmak üzere sosyal harcamaları reel olarak da arttırmıştır. 2000'li yıllarla birlikte hızlanan evlilik oranlarının düşmesi ve boşanmaların artması trendi ise oldukça önemli sonuçlar doğurmaktadır. Söz konusu durum doğurganlık hızını düşürmekte, ülke nüfusu önce yaşlanmakta sonra azalmaya başlamaktadır. Bu durum toplumsal yapıyı ve ekonomik düzeni büyük ölçüde değiştirmektedir. Türkiye'de de sosyal harcamalar artmakta, evlilik oranları düşmekte, boşanma oranları ise artmaktadır. Bahse konu durumun sonucu olarak da doğum oranları düşmekte, nüfusun dinamik yapısı bozulmaktadır. Söz konusu sorunların çözümü için sosyal harcamaların evlilik ve boşanma üzerindeki etkilerinin somut olarak ortaya konması oldukça önemlidir.

Türkiye örneklemi bağlamında, 2001-2024 dönemi yıllık verileri ile Fourier ADL eşbütünleşme testi uygulanmak üzere iki ayrı model kurulmuştur. İlk modelde sosyal harcamaların evlilik üzerindeki etkisi, ikinci modelde ise sosyal harcamaların boşanma üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Her iki modelde de ilişkinin yönünün ve gücünün tespiti için FMOLS uzun dönem tahmincisi kullanılmıştır. Tahmin sonuçlarına göre; sosyal harcamaların %1 arttırılması evlilik oranlarını %0,59 ölçüsünde arttıracaktır. Yine sosyal harcamaların %1 arttırılmasının boşanma oranlarını %0,17 nispetinde azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre; Türkiye'de sosyal harcamaların politika belgelerinde belirlenen aileye ilişkin hedeflere ulaşılmasında etkili bir araç olabileceği, mevcut durumda da doğru bir mali araç olarak kullanıldığı söylenebilmektedir.

Sonuç olarak; sosyal harcamaların miktarının ve bileşiminin doğru belirlenmesinin, aile kurma ile ailenin sürdürülmesi kararının alınmasında etkili bir araç olabileceği gösterilmiştir. Aile yapısında yaşanan değişimler, ülkelerin güvenliğinden sosyal güvenlik sistemine kadar geniş bir yelpazede etki yaratmaktadır. Dünya uygulamaları, alınan tedbirlerin etkilerinin uzun vadede ortaya çıktığını göstermektedir. O nedenle sorun derinleşmeden, alınan tedbirlerin kapsamının genişletilmesi, sosyal

harcamalar gibi etkili mali araçların daha etkin hâle getirilmesi gibi önlemlerin mümkün olan en kısa zamanda alınmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı

Çalışma tek yazarlıdır. Dolayısıyla yazarın katkı oranı %100'dür.

Çıkar Çatışması

Çalışmada çıkar çatışması oluşturabilecek herhangi bir durum bulunmamaktadır.

Kaynaklar

Akgeyik, T. (2017). Türkiye'de kadınların işgücü piyasasına katılımını etkileyen faktörler: TÜİK verileri üzerine bir analiz. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (70), 31-53. https://izlik.org/JA54MC59MD

Akoğlu A., Ö. ve Küçükkaragöz, H. (2018). Boşanma nedenleri ve boşanma sonrasında karşılaşılan güçlüklere ilişkin bir araştırma: İzmir ili örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet, 29*(1), 153-172.

Alm, J. and Whittington, L. A. (1999). For love or money? The impact of income taxes on marriage. *Economica, 66*(263), 297–316. http://www.jstor.org/stable/2555086

Amato, P. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and Family, 62*(4), 1269-1287.

Aytaç, I. A. and Rankin, B. H. (2009). Economic crisis and marital problems in Türkiye: Testing the family stress model. *Journal of Marriage and Family, 71*(3), 756–767. https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2009.00631.x

Banerjee, P., Arčabić, V. and Lee, H. (2017). Fourier ADL cointegration test to approximate smooth breaks with new evidence from crude oil market. *Economic Modelling, 67*, 114–124. https://doi.org/10.1016/j.econmod.2016.11.004

Becker G. S. (1974). A theory of marriage. https://www.nber.org/system/files/chapters/c2970/c2970.pdf

Becker G. S. (1991). A treatise on the family: Enlarged Edition. Harvard University Press.

Becker, G. S., Landes, E. M. and Michael, R. T. (1977). An economic analysis of marital instability. *Journal of Political Economy, 85*(6), 1141-1187.

Bitler M.P., Gelbach J.B., Hoynes H.W., Zavodny M. (2004). The impact of welfare reform on marriage and divorce. Demography. *41*(2), 213-36. 10.1353/dem.2004.0011. PMID: 15209038.

Chiappori, P. A. (1988). Rational household labor supply. Econometrica: Journal of the Econometric Society, 791-805.

Çırak A.N. ve Uysal D. (2024). I. Uluslararası Sosyal Bilimler, Ekonomi ve Finans Kongresi, Ahmet AY (Ed.). Tam Metin ve Özet Bildiri Kitabı içinde, Kamu harcamaları ile boşanma ve intihar ilişkisinin panel granger nedensellik analizi ile incelenmesi.

Ellwood, D. T. and Jencks, C. (2004). The spread of single-parent families in the United States since 1960. *The Future of Children, 14*(2), 25-52. https://doi.org/10.2307/1602790

Eralp, A. ve Gökmen, Ş. (2020). Ortalama evlilik yaşının yükselmesini etkileyen faktörler ve cinsiyete göre farklılıklar. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 7*(2), 395-412. https://doi.org/10.17541/optimum.698063

Erkol, M., Şahin, M. ve Avcı, Ş. (2021). Toplumsal değişimin bir göstergesi olarak gençlerin evliliğe yönelik tutumları. *Universal Journal of History and Culture, 3*(1), 57-78. https://doi.org/10.52613/ujhc.881488

Esping-Andersen, G. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Princeton University Press.

Eurostat (2025). *Marriage and divorce statistics.* Retrieved from https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Marriage_and_divorce_statistics in 28.08.2025.

Fisher, H. (2013). The effect of marriage tax penalties and subsidies on marital status. *Fiscal Studies, 34*(4), 437-465. http://www.jstor.org/stable/24440312.

Gauthier, A. H. (2007). The impact of family policies on fertility in industrialized countries: A review of the literature. *Population Research and Policy Review, 26*(3), 323–346. https://doi.org/10.1007/s11113-007-9033-x.

González, L. (2002). The effect of benefits on single motherhood in Europe. *Labour Economics, 9*(4), 385-409. https://doi.org/10.1016/S0927-5371(02)00012-0

Greenwood, J., Guner, N. and Knowles, J. (2003). More on marriage, fertility, and the distribution of income. *International Economic Review, 44*(3), 827-862.

Halla M., Lackner M. and Scharler J. (2016). Does the welfare state destroy the family? Evidence from OECD member countries. *Social Science Research Network, 118*(2), 292-323.

Jalovaara, M. (2013). Socioeconomic resources and divorce: Evidence from Finnish register data. *Population Studies, 67*(1), 31-47. https://doi.org/10.1080/00324728.2012.701665

Kıran, E. ve Bölükbaşı, A. (2021). Sosyo-ekonomik bir gösterge olarak boşanma: Tekirdağ ili örneği. *JOEEP: Journal of Emerging Economies and Policy, 6*(1), 165-187. https://izlik.org/JA22ZK37CN

Koç, Ö. E. (2019). Sosyal devlet ve sosyal bütçe perspektifinden Türkiye'de sosyal harcamalar. N. Koç (Ed.). *Güncel sosyal ve mali sorunlara yönelik seçme yazılar* içinde. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Lesthaeghe, R. (2010). The unfolding story of the second demographic transition. *Population and Development Review, 36*(2), 211-251. https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2010.00328.x.

Lundberg, S. and Pollak, R. A. (1993). Separate spheres bargaining and the marriage market. *Journal of Political Economy, 101*(6), 988-1010.

Manser, M. and Brown, M. (1980). Marriage and household decision-making: A bargaining analysis. *International Economic Review, 21*(1), 31-44.

Nazlıoğlu, S., Görmüş, N. A. ve Soytaş, U. (2016). Oil prices and real estate investment trusts (reits): gradual-shift causality and volatility transmission analysis. *Energy Economics, 60*, 168-175. https://doi.org/10.1016/j.eneco.2016.09.009

OECD (2016). OECD factbook 2015-2016: Economic, environmental and social statistics. Paris: OECD Publishing. http://doi.org/10.1787/factbook-2015-en

OECD (2019). Social expenditure update. OECD Publishing.

OECD (2024), Society at a Glance 2024: OECD social indicators, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/918d8db3-en.

OECD, *Family Database.* Retrieved from https://www.oecd.org/en/data/datasets/oecd-family-database.html in 24.08.2025.

OECD, *Social Expenditure Database (SOCX),* Retrieved from https://www.oecd.org/en/data/datasets/social-expenditure-database-socx.html in 24.08.2025.

Öksüz, M. ve Öksüz, M. (2021). Sosyal harcamaların insani gelişmişlik düzeyine etkisi: Seçilmiş OECD ülkeleri üzerine bir analiz. M. Dalkılıç ve B. Serbest Yılmaz (Ed.). INSAC Social and Education Sciences içinde (ss. 789-808), İzmir: Duvar Yayınları, https://www.insackongre.com/_files/ugd/e42d97_497f0c79c51d4ab591214be27572629d.pdf

Stevenson B. and Wolfers J. (2007). Marriage and divorce: Changes and their driving forces. *Journal of Economic Perspectives, 21*(2): 27–52. DOI: 10.1257/jep.21.2.27.

Tsong C. C., Lee C. F., Tsai L. J. and Hu T. C. (2016). The Fourier approximation and testing for the null of cointegration. *Empirical Economics,* Springer, *51*(3), 1085-1113.

TÜİK (2025), Türkiye İstatistik Kurumu. Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2024. (Bülten No: 54194) https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2024-54194

Weiss Y. and Willis RJ. (1997). Match quality, new information, and marital dissolution. *J Labor Econ.; 15*(37). 10.1086/209864. PMID: 12146442.

Wilcox, W. B. and Kline, K. K. (2013). Social welfare programs and family stability: Evidence from the United States. *Social Science Research, 42*(1), 182–199. https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2012.09.004

Yıldız, K. (2019). Aile (Evlilik) Kurumunun oluşumunu etkileyen zorlayıcı maddi unsurlar: Bandırma örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 7*(16), 208-224. https://doi.org/10.33692/avrasyad.543746

Zimmerman, S.L. (1994), The role of the state in family life: states' AFDC payments and divorce rates in the United States. *International Journal of Sociology and Social Policy, 14*(1-2), 4-28, https://doi.org/10.1108/eb013184

Extended Abstract

Introduction

In today's rapidly changing world order, societal and economic structures are undergoing significant transformations. One of the notable changes pertains to the family structure. The decline in marriage rates and the rise in divorce rates are outcomes of shifting perspectives on the concept of family. In Türkiye, too, marriage rates are decreasing while divorce rates are increasing. Given the importance of this issue, the year 2025 has been declared the "Year of the Family" in Türkiye. This study focuses on the impact of public social spending on marriage and divorce decisions.

The Concept and Evolution of Social Expenditures

Social expenditures encompasses various public expenditures such as education, health and social security and plays a critical role in the economic development of countries (Öksüz & Öksüz, 2021: 792).

The Relationship Between Marriage and Divorce Concepts and Economics

This study will examine the concept of marriage from an economic perspective. From an economic standpoint, marriage is a decision made by individuals within a framework of rationality. In this context, marriage is an important component of the economic system, fulfilling functions such as risk sharing, income optimization, and child-rearing.

From an economic perspective, marriage is a rational choice. Nobel laureate economist Gary Becker, in his studies published in 1974 and 1991, evaluated this issue and emphasized that individuals compare the benefits of marriage to its costs when making marriage decisions within the context of the "marriage market" (Becker, 1974; Becker, 1991).

This study will also address the concept of divorce in relation to economics. According to Becker et al. (1977), divorce occurs when the benefits of marriage fall below its costs. If individuals cannot obtain the benefits they expect from marriage, divorce becomes a "rational" decision.

From an economic perspective, divorce is a rational decision made by individuals when the balance between the benefits and costs of marriage is disrupted.

Methodology

This study is structured within a quantitative framework to empirically analyze the relationship between social expenditures and the family institution. To examine the interactions between the determined variables, time series data obtained from reliable national and international sources are utilized. This section details the research model, dataset, and the analytical process employed to ensure scientific validity.

Research Model

This study examines the impact of social expenditures on marriage and divorce rates. The theoretical foundation of the study is primarily based on Nobel laureate economist Gary Becker's (1974) family economics theory. The theory posits that individuals' decisions regarding marriage and divorce are shaped by economic resources.

Population and Sample

The population of this study consists of statistical data on social expenditures (SOSYAL), marriage rates (EVLILIK), and divorce rates (BOSANMA) in Türkiye between 2001 and 2024. The population comprises annual data published by the OECD and the Turkish Statistical Institute (TUIK). The sample of the study is drawn from 24 years of time-series data covering the period from 2001 to 2024. The sample includes annual amounts of social expenditures (as a percentage of GDP), crude marriage rates (number of marriages per 1,000 people), and crude divorce rates (number of divorces per 1,000 people). The sample is limited to annual data due to data availability and the need for consistency in econometric analyses. Although social expenditure data from the OECD database could extend further back, TUIK data prior to 2001 are unavailable. Therefore, all series begin from 2001.

Data Collection Tools

The data used in the study were obtained from open-source databases, specifically the OECD Social Expenditure Database (SOCX) and marriage and divorce statistics published by TUIK.

Research Ethics

The study utilizes secondary data. The data used are not subject to ethics committee approval. The study adheres to the principles of research and publication ethics.

Data Collection and Analysis

This study examines the impact of social expenditures, which are increasingly significant within public spending, on marriage and divorce decisions in the context of Türkiye. To demonstrate this relationship, annual data from the period 2001–2024 were utilized.

Findings

The study aimed to demonstrate the cointegration relationship between social expenditures and marriage and divorce rates. To this end, nonlinear trends and sudden breaks in the time series were modeled separately using Fourier approaches to conduct a more flexible test. The findings of the Fourier ADL cointegration test are summarized in the table above. Accordingly, in the first model, social expenditures and marriage rate series were included, and the test statistic value for the cointegration relationship between these two variables was found to be smaller than the critical value specified in Banerjee et al. (2017). This indicates the presence of a cointegration relationship between the variables. Similarly, in the second model, the cointegration relationship between social expenditures and divorce rates was investigated, and the existence of a cointegration relationship between these variables was confirmed. Thus, it has been demonstrated that social expenditures in Türkiye also significantly affect the divorce rate indicator in a statistical sense.

The coefficient for the SOCIAL variable in the first model was found to be 0,59, with a significance level of 0,0009. This indicates that a 1% increase in social expenditures leads to a 0,59% increase in marriage rates. In the second model, the coefficient for the SOCIAL variable was approximately -0,18, with a significance level of approximately 0,0001. These calculations show that social expenditures have an inverse relationship with divorce rates, where a 1% increase in social expenditures reduces divorce rates by 0,18%. Since no studies in the literature directly examine the impact of social expenditures on marriage or divorce rates, an empirical comparison with the literature could not be made. However, there are studies in the literature on the impact of fiscal policies on marriage and divorce, which suggest that public revenue or expenditure policies are used to regulate marriage and divorce rates. Based on the analyses conducted for Türkiye, it has been concluded that social expenditures produce the expected outcomes outlined in relevant policy documents, having a positive effect on marriage rates and a negative effect on divorce rates.

Conclusion, Discussion and Recommendations

The trend of declining marriage rates and rising divorce rates, which has accelerated since the 2000s, has significant implications. In Türkiye, social expenditures are increasing, while marriage rates are declining and divorce rates are rising. As a result, birth rates are decreasing, and the dynamic structure of the population is deteriorating.

In the context of Türkiye, two separate models were established using annual data from 2001 to 2024, applying the Fourier ADL cointegration test. The first model examined the impact of social expenditures on marriage rates, while the second model investigated their impact on divorce rates. The Fully Modified Ordinary Least Squares (FMOLS) long-term estimator was used in both models to determine the direction and strength of the relationships. According to the estimation results, a 1% increase in social expenditures increases marriage rates by 0,59%. Similarly, a 1% increase in social expenditures reduces divorce rates by 0,18%. These findings suggest that social expenditures in Türkiye can be an effective tool in achieving the family-related goals outlined in policy documents and are currently being utilized as an appropriate fiscal instrument.

In conclusion, changes in family structures have wide-ranging effects, from national security to social security systems. Global practices indicate that the effects of measures taken manifest in the long term. Therefore, to prevent the issue from deepening, it is recommended that the scope of measures be expanded, and effective fiscal tools such as social expenditures be made more efficient as soon as possible.